

โครงข่ายชุมชนบนการวางแผนเมืองสมัยใหม่ จากการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ ชุมชนโคยยามะ จังหวัดเกียวโต และชุมชนบนถนนนิมมานเหมินท์ จังหวัดเชียงใหม่ **Community Network on Modern City Planning from the Comparison Study between Koiyama Community and Nimmanhaemin Community**

จิรณนิน กิตติกา¹

บทคัดย่อ

การวางแผนเมืองสมัยใหม่ (Modern City Planning) เป็นแนวคิดการพัฒนาพื้นที่เมืองในศตวรรษที่ 20 ด้วยการสร้างศูนย์กลางและเชื่อมต่อพื้นที่เมืองด้วยโครงข่ายของถนน นำไปสู่การจัดสรรพื้นที่ด้วยระบบตารางและรูปทรงเรขาคณิต ที่ทำให้ผู้คนในพื้นที่ต้องปรับตัวและการดำรงชีวิตอยู่ตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เมืองตามที่รัฐจัดสรรให้ ผู้วิจัยสนใจความสัมพันธ์ของชุมชนเมืองที่ปรากฏกิจกรรมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ผ่านโครงข่ายชุมชน 2 ชุมชน คือ ชุมชนแรกที่เกิดจากการวางแผนชุมชนในอดีตที่มีโครงข่ายของชุมชนที่เชื่อมโยงกับศาสนสถานและมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ ผ่านการศึกษาชุมชนโคยยามะ (Koiyama) ในจังหวัดเกียวโต ที่สะท้อนการดำรงอยู่ของโครงข่ายชุมชนที่ดำรงอยู่แม้ภูมิทัศน์ของเมืองได้ถูกพัฒนาไปเป็นเมืองสมัยใหม่ และชุมชนที่สอง ที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่เมืองในประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยแนวคิดเมืองสมัยใหม่ การพัฒนามนุษย์ในพื้นที่เมืองใหม่ที่ไม่ได้มีร่องรอยของโครงข่ายชุมชนที่เป็นชุมชนทางศาสนาใดๆ แต่คนในพื้นที่เองได้เริ่มสร้างภาพของชุมชนและโครงข่ายของชุมชนขึ้นมาเอง ผ่านกรณีศึกษาถนนนิมมานเหมินท์ จังหวัดเชียงใหม่ บทความนี้อ้างอิงทฤษฎีแนวคิดความเป็นเพื่อนบ้าน (Neighborhood Concept) ของแคลเรนซ์ เพอร์รี่ ที่อธิบายความเป็นเพื่อนบ้านจากการพึ่งพากันระหว่าง 2 ปัจจัย คือ การออกแบบพื้นที่ทางกายภาพ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ที่ผู้วิจัยใช้เป็นหัวข้อของการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลโครงข่ายของชุมชน นำไปสู่การอธิบายคุณลักษณะของชุมชนจากรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และวิธีการของการจัดการกิจกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้น เพื่อพัฒนาไปสู่เมืองสร้างสรรค์ ที่ชุมชนสามารถขับเคลื่อนชุมชนด้วยตัวเองผ่านการดำเนินกิจกรรมของชุมชน

คำสำคัญ: พื้นที่เมืองสมัยใหม่ โครงข่ายชุมชน โครงข่ายชุมชน เมืองสร้างสรรค์

Abstract

An idea of "Modern city planning" has been pushed and mainly been strategy for urban development and management at the turn of the 20th century. This development aims to set a center of city and spread out with street network. The urbanization leads the city to real estate management by grid system and geometric shape. Without studying on old community, this development has undeniably effected to the way of life and old community area which is following to government strategy. This article scopes on two types of relative communities on modern city planning. First community is "Koiyama" community in Kyoto city where was established with Koiyama shrine and has still maintained cultural event nowadays. Even the townscape in this community has already turn to modern city. Second community is "Nimmanhaemin" community in Chiang Mai city where was originally a field and has been developed with modern city planning. Now it turns to an important

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

commercial area but also appears community events which are organized by locals themselves. This article mainly refers to Clarence Perry's "Neighborhood concept" which is an urban management concept to understand people centered community by 2 essences; physic design and social interaction. The objection is to analyze characteristics of community networks and to develop those community networks towards creative city.

Keywords: Modern City Planning, Community Network, Neighborhood Network, Creative City

1. บทนำ – ภาพเมืองและภูมิหลัง

บทความชิ้นนี้เป็นการศึกษาการดำรงอยู่ของชุมชนบนพื้นที่เมืองสมัยใหม่ ผ่านโครงข่ายของชุมชนใน 2 กรณีศึกษา คือ ชุมชนโคยยามะจังหวัดเกียวโต และชุมชนนิมมานเหมินท์จังหวัดเชียงใหม่ จุดประสงค์ของบทความชิ้นนี้ คือ การศึกษาโครงข่ายชุมชน ทั้งในรูปแบบของชุมชนเก่าที่มีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางแต่กลับถูกพัฒนาทำให้มีภูมิทัศน์เป็นเมืองสมัยใหม่ และในรูปแบบของชุมชนสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีศูนย์กลาง แต่ปรากฏกิจกรรมของชุมชนที่แข็งแรง ซึ่งทั้งสองชุมชนต่างขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน ที่สะท้อนสร้างภาพของชุมชนและเมืองได้อย่างชัดเจนและแข็งแรง

กรอบแนวคิดของงานวิจัย คือ การพัฒนาพื้นที่เมืองนั้นจำเป็นต้องเข้าใจโครงข่ายของชุมชนผ่านแนวคิดความเป็นเพื่อนบ้าน แต่ด้วยการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ที่ไม่ได้สะท้อนการออกแบบเพื่อชุมชนเป็นหลัก การศึกษาภาพเมืองจึงจำเป็นในการศึกษาเริ่มต้นเพื่อให้เราสามารถเข้าใจยุทธวิธีของรัฐที่กระทำลงบนพื้นที่ของเมือง ที่ทำให้เมืองมีคุณลักษณะสะท้อนแนวคิดตามความต้องการของรัฐ (Suwathcharapinun, 2007) ภาพของเมืองเกียวโตนั้นดำเนินตามยุทธศาสตร์ของการเป็นเมืองวัฒนธรรมและเมืองอนุรักษ์ ตามภูมิหลังของเมืองที่เคยเป็นเมืองหลวงในสมัยเอโดะ (พ.ศ. 1337-1728) ส่วนภาพของเมืองเชียงใหม่ นั้น มีภาพที่คล้ายคลึงกับเกียวโตในเชิงขององค์ประกอบของเมือง กล่าวคือ เชียงใหม่เป็นหัวเมืองอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1835-2318) ต่อมาเป็นหัวเมืองทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของภาคเหนือในประเทศไทย (Akorn, 2012) โดยทั้ง 2 เมืองต่างมีภูมิประเทศเป็นเมืองในหุบเขา และมีวัดและชุมชนที่ดำรงกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ เช่นกัน ดังนั้นภาพของเมืองที่ถูกรัฐออกแบบให้เมืองเป็นเมืองวัฒนธรรมนั่นเอง แต่จากการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ทำให้เกิดการจัดสรรพื้นที่ของเมือง นำไปสู่การศึกษาถึงการปรับตัวชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นบนพื้นที่เมืองสมัยใหม่ โดยเมืองเกียวโตและเชียงใหม่ต่างก็มีชุมชนท้องถิ่นที่ต้องปรับตัวบนการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ ซึ่งทำให้บทความชิ้นนี้ต้องการศึกษาโครงข่ายของชุมชนในปัจจุบันที่มีภาพของเมืองเป็นเมืองวัฒนธรรม บนภูมิทัศน์ของเมืองที่ได้ถูกทำให้กลายเป็นเมืองสมัยใหม่ไปแล้ว

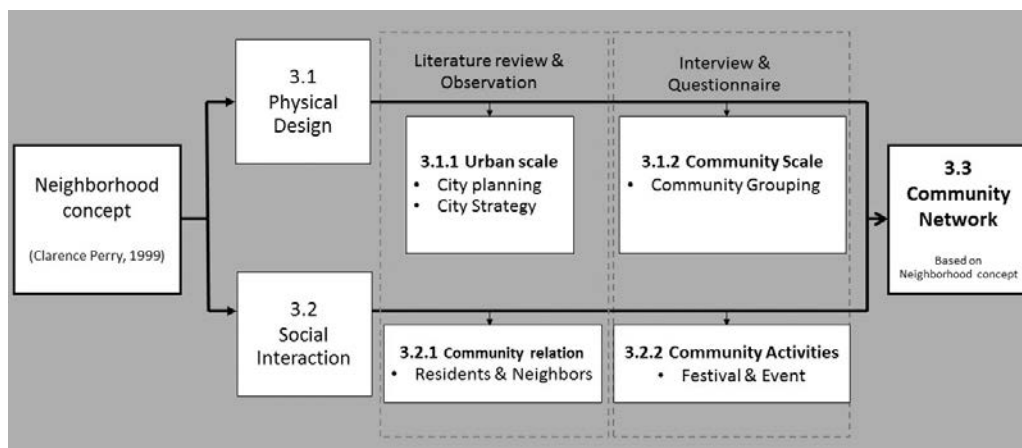
2. วิธีวิจัย

2.1 พื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษานั้นจะเป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่าง พื้นที่ที่มีลักษณะเมืองสมัยใหม่แต่ยังคงมีโครงข่ายชุมชนที่มีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางดั้งเดิม และพื้นที่เมืองสมัยใหม่ที่พัฒนาโครงข่ายของชุมชนขึ้นมาเอง ด้วยเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษา คือ พื้นที่ของเมืองที่ปรากฏการพักอาศัยของคนในพื้นที่เมืองทั้ง 2 เมือง การกระจุกตัวของจำนวนและความหนาแน่นของอพาร์ทเมนต์และคอนโดมิเนียมที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ถนนโออิเกะและชั้นโงะในเมืองเกียวโตเป็นพื้นที่ที่มีคนอาศัยอยู่บนอพาร์ทเมนต์มากที่สุดในเขตเมืองเกียวโต (Arno, 2016) และพื้นที่นิมมานเหมินท์ที่ปรากฏความหนาแน่นของอพาร์ทเมนต์และคอนโดมิเนียมมากที่สุดในเขตเมืองเช่นเดียวกัน (Akorn, 2012) นอกจากนี้พื้นที่ทั้ง 2 พื้นที่ยังปรากฏกิจกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยชุมชนเองคือ เทศกาลก๊อออน (Gion Matsuri) และถนนคนเดินศิลปะและงานออกแบบแนป (Nimmanhaemin Art and Design Promenade) จากเงื่อนไขดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เลือกพื้นที่ในการศึกษา 2 ชุมชนคือ ชุมชนโคยยามะ ในเมืองเกียวโต และ ชุมชนถนนนิมมานเหมินท์ ในเมืองเชียงใหม่

และเมื่อมาศึกษาภูมิทัศน์ของเมืองในชุมชนทั้ง 2 แห่งในปัจจุบัน ชุมชนโคยยามะที่เป็นชุมชนที่ผูกพันกับศาลเจ้าโคยยามะ แต่ปัจจุบันการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ทำให้ศาลเจ้าและชุมชนต้องถูกปรับตัวไปอยู่ในย่านพาณิชย์และที่พักอาศัยตึกสูง ส่วนชุมชนนิมมานเหมินทร์เป็นชุมชนที่ถูกจัดสรรโดยเอกชนทำให้เกิดการจัดสรรพื้นที่สมัยใหม่อย่างไรรซึ่งศูนย์กลางของชุมชน (Dechana, 2102; Ongsavangchai, 2012) แต่สิ่งที่ผู้วิจัยพบก็คือ โครงข่ายของชุมชนทั้ง 2 แห่งต่างปรากฏและดำเนินอยู่จากการอุปถัมภ์ผ่านกิจกรรมของชุมชนที่แตกต่าง

2.2 วิธีวิจัยและเครื่องมือ: งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งหมายที่จะวิเคราะห์โครงข่ายของชุมชน ผ่านทฤษฎีแนวคิดความเป็นเพื่อนบ้าน (Perry, 1929) โดยข้อมูลงานวิจัยนั้นจะเป็นการเก็บข้อมูล 2 ชุมชนโดยจะมีหัวข้อในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดความเป็นเพื่อนบ้าน โดยการวิจัยชิ้นนี้มุ่งไปสู่การจัดการชุมชนในอนาคต จากการวิพากษ์ทฤษฎีตามปฏิบัติการบนพื้นที่ที่เกิดขึ้น (Mitias, 1994) โดยแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ชุดข้อมูลใหญ่ คือ 3.1) ข้อมูลการออกแบบเชิงกายภาพ และ 3.2) ข้อมูลปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Patricios, 2002) โดยใช้เครื่องมือการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 เครื่องมือตามลักษณะของข้อมูลคือ การทบทวนวรรณกรรมและการสังเกต บน 3.1.1 พื้นที่ระดับเมืองและ 3.2.1 ความสัมพันธ์ของชุมชน การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม บน 3.1.2 ข้อมูลระดับชุมชน และ 3.2.2 กิจกรรมในชุมชน ดังแสดงในรูปที่ 1 เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์โครงข่ายของชุมชนที่มีแนวคิดเพื่อนบ้าน

รูปที่ 1 แผนผังวิธีวิจัยไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

3. ข้อมูลภาคสนามและการวิเคราะห์ข้อมูล

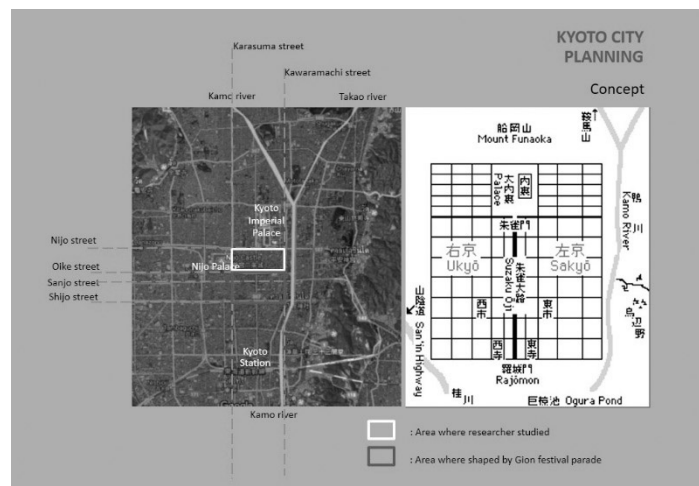
งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ ขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนามซึ่งแบ่งออกเป็น 3.1) ข้อมูลพื้นที่ทางกายภาพ 3.2) ข้อมูลปฏิสัมพันธ์ทางสังคม จากการข้อมูลวรรณกรรม การสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม 3.3) การวิเคราะห์โครงข่ายของชุมชน ผ่านทฤษฎีแนวคิดความเป็นเพื่อนบ้าน

3.1 พื้นที่ทางกายภาพ (Physical Design)

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลทางกายภาพ ลักษณะของการเก็บข้อมูลภาคสนาม คือ การสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ โดยได้รับความช่วยเหลือในการลงพื้นที่ชุมชนโคยยามะจาก ดร.คัทชูโกะ ชูซูกิ หนึ่งในคณะกรรมการชุมชนโคยยามะ ผู้อาศัยอยู่ที่อพาร์ทเมนต์ตรงข้ามกับศาลเจ้าโคยยามะ ระหว่างเทศกาลก๊องในงานปี ประจำปี พ.ศ. 2557-2558 และในส่วนของ การลงพื้นที่ย่านนิมมานเหมินทร์ได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถามคนในพื้นที่ระหว่าง กันยายน พ.ศ. 2557 ถึงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558

3.1.1 ข้อมูลระดับเมือง (Urban Scale)

3.1.1.1 ระบบผังเมือง (City Planning) เมืองเกียวโต และเมืองเชียงใหม่ ต่างเป็นเมืองวัฒนธรรมที่มีระบบการวางผังเมือง และการวางผังชุมชนในอดีตที่ยึดโยงกับแนวคิดความเชื่อของคนในท้องถิ่น การวางผังเมืองของเกียวโตนั้น คือ การวางผังแบบเมืองวัง ซึ่งเลียนแบบมาจาก เมืองฉานอัน (Chang-an) ของประเทศจีนในราชวงศ์ถัง (Tang) โดยวางผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสจากการวางตัวพระราชวังเป็นศูนย์กลางของผังแล้วจัดสรรพื้นที่ของเมืองตามระบบตาราง โดยใช้ระบบถนนแกนตั้งและนอนเป็นตัวกำหนดพื้นที่ภายในเมือง พื้นที่ในผังเมืองนั้นนอกเหนือเขตพระราชวังกลาง ต่อมาถูกจัดสรรพื้นที่ดินให้เป็น บ้านแถว หรือ มาจิยะ (Machiya) ซึ่งบ้านแถวพื้นที่นี้เองที่กลายเป็นอาคารอนุรักษ์และสร้างอัตลักษณ์ให้กับเมืองเกียวโต แต่เนื่องด้วยการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ ทำให้การปรับผังเมืองเพื่อรองรับระบบขนส่งส่วนบุคคลและส่วนรวม นอกจากนี้ความเจริญของเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนย่านพาณิชยกรรมเกิดการปรับตัวตามแนวคิดสมัยใหม่ คือ การสร้างอาเขต (Arcade) ที่เกิดจากการคลุมหลังคาของอาคารตึกแถว 2 ฝั่งที่หันหน้าเข้ากัน เพื่อการสร้างย่านพาณิชยกรรมทางเดินใต้หลังคา (Osaka Prefectural Government, 2012) ซึ่งปรากฏบนถนนเทรามาชิ (Termachi) ถนนชินเคียวโคคุ (Shinkyogoku) และถนนตลาดชั้นโจว (Shotengai)

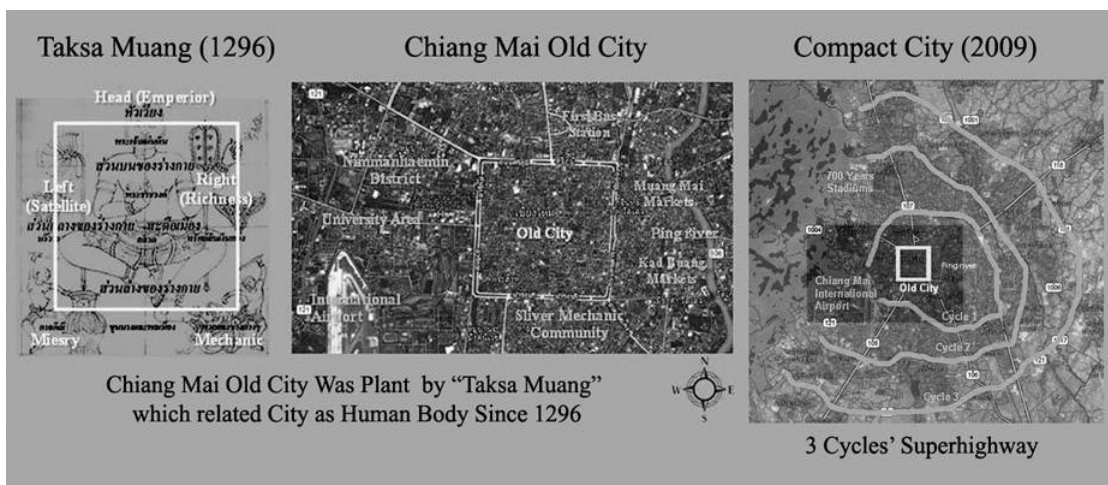

รูปที่ 2 คติการวางระบบผังเมืองเกียวโต และถนนที่ถูกพัฒนาตามแนวคิดพื้นที่เมืองสมัยใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

ส่วนเมืองเชียงใหม่นั้นมีแนวคิดการวางผังมาจาก พ.ศ. 1839 แนวคิดการวางผังมาจากความเชื่อในเรื่องของทักขเมือง โดยมีหลักฐานของผังเมืองมาจากรูปทรงสี่เหลี่ยมทรงจัตุรัสขนาดด้านละ 1.8 กิโลเมตร โดยมีการวางประตูเมืองและตำแหน่งของกิจกรรมตามทิศมงคลคดทักขเมือง อาทิ ทิศเหนือเป็นทิศมงคลจึงมีประตูข้างเผือกเป็นทางเข้าเมืองหลักในอดีต เป็นต้น รวมไปถึงการอุปมาอุปไมยพื้นที่ต่างๆ ในการวางผังเมืองด้วยร่างกายมนุษย์ อาทิ หัวเมือง สะดือเมือง เสาหลักเมือง เป็นต้น แต่ในปัจจุบันหลังจากที่เชียงใหม่กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยามใน พ.ศ. 2440 การวางผังเมืองใหม่จึงเกิดขึ้น เกิดการปรับทางเข้าเมืองหลักไปยังทิศตะวันออกของเมือง เพื่อรองรับการคมนาคมจากแม่น้ำปิง ระบบรางรถไฟ และระบบถนนที่เชื่อมต่อเมืองเชียงใหม่และเมืองต่างๆ ทำให้ระบบผังเมืองเดิมเกิดการต่อรองและปรับเปลี่ยน

3.1.1.2 ข้อมูลแผนพัฒนาเมือง – การพัฒนาเมืองสมัยใหม่ (City Strategy) การพัฒนาเมืองสมัยใหม่ ทำให้การจัดสรรพื้นที่เมืองของทั้งเมืองเกียวโต และเมืองเชียงใหม่ นั้น เปลี่ยนแปลงไปทั้งในลักษณะของพื้นที่ทางกายภาพ และกิจกรรมที่เกิดขึ้น เมืองเกียวโตนั้นถูกพัฒนาเพื่อส่งเสริมระบบขนส่งมวลชนและส่วนตัวในพื้นที่เมืองเก่า โดยพื้นที่ผังเมืองเก่า นั้นไม่เกิดการขยายถนนเพื่อรองรับการสัญจรด้วยยานพาหนะส่วนตัว ทางรถไฟ ที่มีการขยายทั้งถนนในถนนนอน ได้แก่

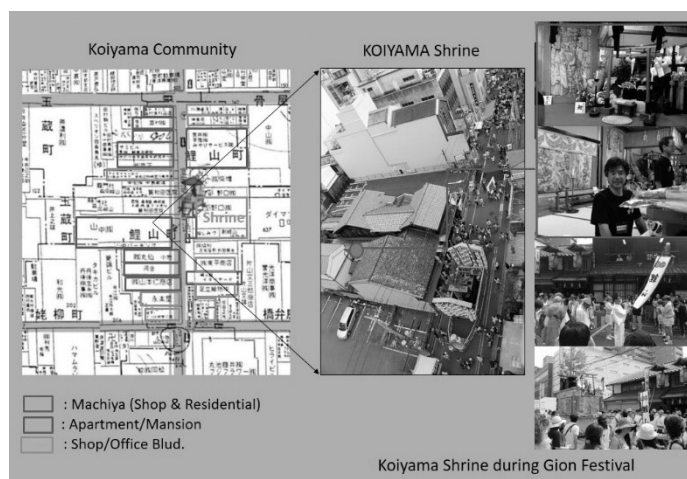
ถนน Imadegawa Nijo Oike Sanjo Shijo Gojo และ Rokkujo ส่วนถนนในแกนตั้งได้แก่ ถนน Kawaramachi Karasuma และ Horikawa อีกทั้งในระดับใต้ดินมีการขนส่งระบบรางทั้ง 3 สาย คือ สายรถไฟใต้ดิน Kyoto City Subway ที่มี 2 สาย รถไฟใต้ดินที่ตัดกันแนวเหนือ-ใต้ (Karasuma Line) และตะวันออก-ตะวันตก (Tozai Line) รถไฟสาย Kaihan ที่เชื่อมเมืองเกียวโตกับโอซาก้า ซึ่งระบบรางของรถไฟจะมุดลงไประดับใต้ดินในเขตตัวเมืองเกียวโต สายรถไฟ JR ของรัฐบาลที่เชื่อมต่อไปยังเมืองอื่นๆ ในปี พ.ศ. 2534 สภาเทศบาลเมืองเกียวโตกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองไว้ 3 ส่วนหลัก คือ การอนุรักษ์ สร้างเมืองให้มีชีวิตชีวา และการสร้างสรรค์ ซึ่งนั่นทำให้เกิดการวางผังเมืองอย่างเป็นระบบ (Osaka Prefecture Government, 2012) ก่อให้เกิดพื้นที่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ทางตอนเหนือ การผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างเมืองเก่ากับย่านธุรกิจใจกลางเมือง และย่านใหม่ที่รองรับการเติบโตของเมืองทางตอนใต้

รูปที่ 3 แนวคิดการวางผังเมืองเชียงใหม่ตามคติทักขาศาสตร์ และระบบถนนวงแหวนที่เกิดการพัฒนาเมืองสมัยใหม่
ที่มา: ผู้วิจัย (2557)

การพัฒนาเมืองสมัยใหม่บนเมืองเชียงใหม่ นั้น ผู้วิจัยเริ่มศึกษาในช่วงการขยายตัวของเมืองเพื่อรองรับการแข่งขันซีเกมส์ในปี พ.ศ. 2538 และการย้ายศูนย์ราชการออกไปนอกเมืองเก่าในปี พ.ศ. 2539 โดยการเปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้เมืองเชียงใหม่ขยายตัวออกไปจากเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่ จะทำให้เกิดถนนวงแหวนที่รองรับการขยายตัวของเมืองออกจากตัวเมืองเก่า เมืองเชียงใหม่ในฐานะของจังหวัดในประเทศไทย ถูกรัฐบาลกำหนดให้เป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางของการปกครอง เศรษฐกิจของภาคเหนือ ทำให้เชียงใหม่เกิดการขยายตัวของเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งการเป็นศูนย์กลางของการศึกษา และการพาณิชยกรรม จนกระทั่ง พ.ศ. 2549 (Akom, 2012)

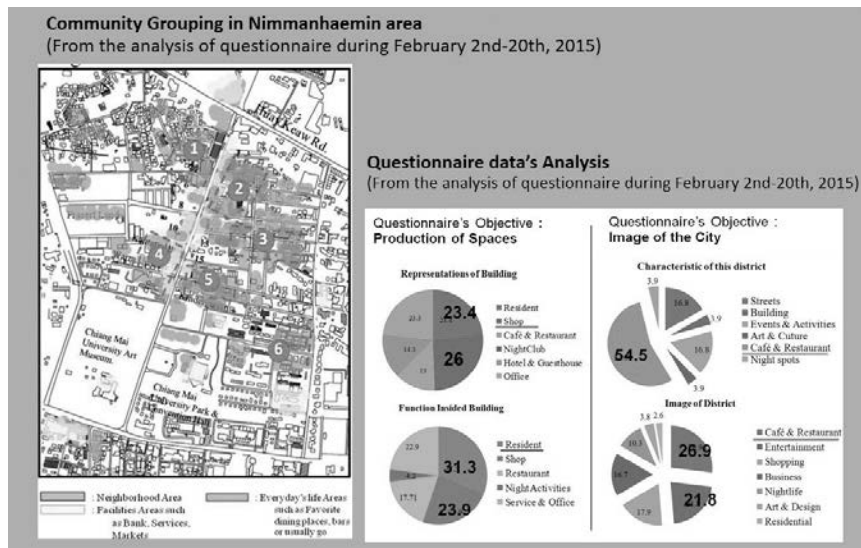
3.1.2 พื้นที่กายภาพระดับชุมชน (Community Scale) การเกาะกลุ่มกันของชุมชน (Community Grouping) ในงานวิจัยชิ้นนี้สนใจพฤติกรรมของคนในชุมชนที่เกิดขึ้นบนลักษณะทางกายภาพที่มีอยู่ โดยยามะ (Koiyama) เป็นชื่อชุมชนในจังหวัดเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ชื่อชุมชนนี้เกิดมาจากศาลเจ้าโคยยามะ ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่ตั้งอยู่บนถนนมุโรมาจิ เขตนากะเคียวคู เมืองเกียวโต (Suzuki, 2016) โดยผังเมืองเกียวโตแต่เดิมนั้น เป็นการวางผังแบบเมืองวัง ที่มีแนวคิดการวางผังและการจัดสรรที่ดินด้วยระบบตาราง ซึ่งชุมชนโคยยามะอยู่ในพื้นที่เขตผังเมืองเก่านี้เช่นกัน ในอดีตอาคารในพื้นที่เมืองเก่านี้จะเป็นวังและอาคารบ้านแถวที่เรียกว่า มาจิยะ (Machiya) ซึ่งในปัจจุบันอาคารเหล่านี้เป็นอาคารอนุรักษ์และหลงเหลืออยู่น้อยแล้วในเขตนี้

รูปที่ 4 พื้นที่ชุมชนโคยยามะ แบ่งตามประเภทกิจกรรมของอาคารโดยมีศาลเจ้าโคยยามะเป็นศูนย์กลางของกิจกรรม
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

ปัจจุบันย่านนี้เป็นย่านเศรษฐกิจของเมือง ซึ่งเต็มไปด้วยอาคารสูงที่เป็นอาคารพาณิชย์และพักอาศัย การเกาะกลุ่มของชุมชนโคยยามะถูกวางบนเมืองที่เป็นลักษณะเป็นตารางการจัดสรรพื้นที่นั้น ถูกแบ่งตามรูปร่างของพื้นที่ระบบบ้านแถวเก่าซึ่งถูกแบ่งมาแต่แรกในการวางผังเมือง ซึ่งในปัจจุบันถูกรอบครองโดยเอกชน ทำให้รูปแบบและกิจกรรมของอาคารเปลี่ยนแปลงไปแต่ยังคงอยู่ในระบบของการจัดสรรพื้นที่แบบเดิมอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบชุมชนศาลเจ้าโคยยามะยังคงอยู่ดำเนินต่อไปด้วยการผลักดันเทศบาลอีกของเทศบาลเมืองเกียวโต จึงทำให้ชุมชนนี้ยังอยู่เกาะกลุ่มกันด้วยระบบชุมชนที่อุปถัมภ์ศาลเจ้าแห่งนี้ (Suzuki, 2016) ถึงแม้ว่าแต่ละอาคารจะถูกดำเนินกิจกรรมทั้งการเป็นอาคารเก่า อาคารพาณิชย์หรืออาคารที่พักอาศัยก็ตาม แต่อาคารทุกหลังที่ถูกกำหนดให้อยู่ในชุมชนนี้ จะถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของโครงข่ายชุมชนโคยยามะ ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ตามแผนพัฒนาชุมชนของเทศบาลเกียวโต โดยมีคณะกรรมการของชุมชนและที่ตั้งอยู่ที่ศาลเจ้าโคยยามะ (Masato, 2015)

จากการแบบสอบถามคนในพื้นที่ชุมชนนิมมานเหมินท์ ระหว่างวันที่ 2-20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 วิเคราะห์ข้อมูลได้ว่าการเกาะกลุ่มของชุมชนบนพื้นที่นิมมานเหมินท์ปรากฏในลักษณะของการพึ่งพาของระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่หลากหลาย ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจ คือ การเกาะกลุ่มของชุมชนย่อยๆ นั้นไม่ได้อิงกับระบบถนนและพื้นที่เมืองที่เป็นตาราง แต่เกาะกลุ่มตามความสัมพันธ์เพื่อการอุปถัมภ์กิจกรรมซึ่งกันและกัน อาทิ กลุ่มร้านอาหารและเครื่องดื่ม กลุ่มที่พักอาศัย กลุ่มร้านค้าขายของ เป็นต้น ซึ่งปรากฏการเกาะกลุ่มกันของชุมชนที่พักอาศัยย่อยตามแบบสอบถามดังนี้ กลุ่มที่ 1: กลุ่มอาคารที่อาศัยในถนนนิมมานเหมินท์ซอย 2 กลุ่มที่ 2: กลุ่มอาคารพักอาศัยบริเวณถนนนิมมานเหมินท์ซอย 1 และ 3 กลุ่มที่ 3: กลุ่มตึกแถวพาณิชย์และพักอาศัยบริเวณซอย 9 และ 11 กลุ่มที่ 4: กลุ่มคอนโดมิเนียมและหอพักบริเวณซอย 6 และ 8 กลุ่มที่ 5: กลุ่มบ้านเดี่ยวและโรงแรมในซอย 17 และกลุ่มที่ 6: กลุ่มที่พักอาศัยภายใต้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากแบบสอบถามเช่นกัน ผู้วิจัย พบว่าผู้คนส่วนใหญ่มองภาพของชุมชนนิมมานเหมินท์ว่าเป็นย่านคาเฟ่และร้านอาหาร โดยส่วนใหญ่มีรูปด้านหน้าของอาคารแสดงออกถึงการเป็นร้านค้าเพื่อการพาณิชย์แต่พบว่า กิจกรรมภายในอาคารนั้นส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเพื่อการพักอาศัย ซึ่งอธิบายได้ว่าลักษณะของการใช้พื้นที่ของชุมชนนี้เป็นในลักษณะการใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน (Mixed-use) จากข้อมูลสังเกตได้ว่าการเกาะกลุ่มของข้อมูลนั้นเกิดขึ้นเองของเอกชนและผู้ที่พักอาศัยในพื้นที่ โดยปราศจากการควบคุมและแผนของเทศบาลท้องถิ่นใดๆ

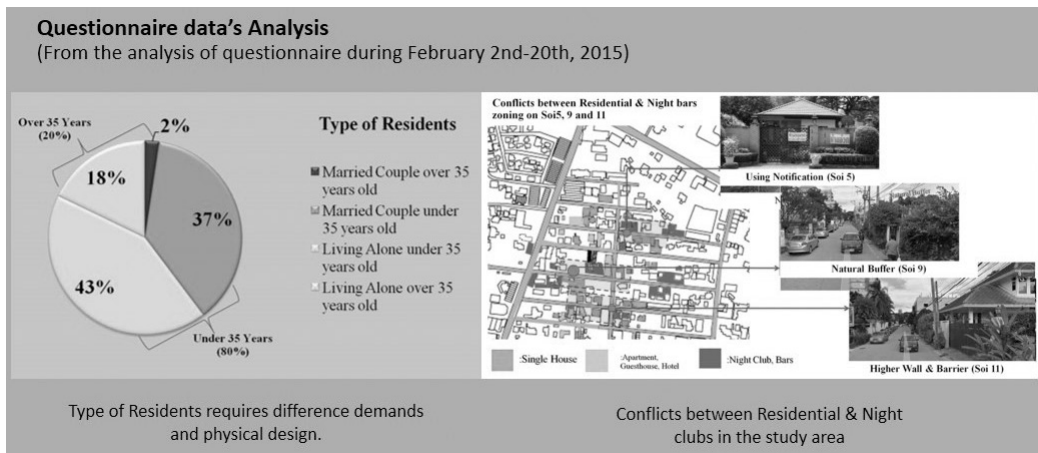
รูปที่ 5 การเกาะกลุ่มของกลุ่มและภาพของย่านจากการวิเคราะห์แบบสอบถามของคนในพื้นที่นิมมานเหมินท์
ลงพื้นที่วันที่ 2-20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

3.2 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction)

ผู้วิจัยศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนกรณีศึกษาใน 2 ระดับ คือ 3.2.1 ระดับคนในชุมชนจากลักษณะความสัมพันธ์ของคนในย่าน และ 3.2.2 ระดับชุมชนกับเมืองจากการขับเคลื่อนของเทศบาล ดังนี้

3.2.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (Community Relation) พื้นที่ของชุมชนโดยยามะนั้นส่วนใหญ่เป็นอาคารสูงที่มีกิจกรรม คือ พาณิชยกรรมและพักอาศัย ดังนั้นระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จะถูกรวบให้เป็นกลุ่มคนจากอาคารแต่ละหลัง (Rudin, 2009; Falk, 2009) อาทิ กลุ่มคนที่พักอาศัยในอพาร์ทเมนต์ กลุ่มคนที่ทำงานและคนที่พักอาศัยในอาคารพาณิชยกรรม เป็นต้น ซึ่งแต่ละอาคารจะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและได้รับการเชิญให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ซึ่งโครงข่ายชุมชนจะถูกวางศูนย์กลางไปไว้ที่ศาลประจำชุมชน ซึ่งเจ้าของศาลเจ้าเหล่านั้น ไม่ว่าศาลเจ้าจะไปอยู่บนอาคารหลังเดิม ตึกใหม่ก็ตาม เจ้าของสินทรัพย์นั้นต้องเป็นผู้ดูแลศาล เว้นแต่ศาลยังคงเก็บรักษาไว้เป็นอาคารเดิม ครอบครัวของศาลจะสืบทอดและดูแลในฐานะผู้คุ้มครองศาลและเป็นพื้นที่ของชุมชน แต่หัวหน้าชุมชนนั้นจะถูกปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ชุมชนโดยยามะเองก็มีวาระของหัวหน้าชุมชนเป็นวาระละ 4 ปี โดยมาจากการผลเลือกตั้งของสมาชิกในชุมชนเอง (Masato, 2015) แต่ทว่าจากการจำนวนของคนในชุมชนนี้ พบว่ามีสมาชิกที่ทำงานเพื่อชุมชนส่วนใหญ่คือ ผู้สูงอายุที่เกษียณอายุแล้ว และกลุ่มแม่บ้านในอพาร์ทเมนต์ เนื่องจากมีความสะดวกในเวลาร่วมกิจกรรม

ส่วนระบบชุมชนบนถนนนิมมานเหมินท์นั้น ไม่ได้มีการวางโครงข่ายที่ชัดเจน (Dechana, 2012; Ongsavangchai, 2012) ทางรัฐบาลท้องถิ่นพยายามจัดสรรพื้นที่พาณิชยกรรมย่านด้วยการอิงระบบซอย แต่ไม่เป็นผลเนื่องจากแต่ละซอยไม่ได้มีความเจริญและร้านค้ากระจุกตัวอย่างไม่เป็นระบบระเบียบตามระบบถนนที่เป็นตาราง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในฐานะผู้พักอาศัยในพื้นที่แบ่งเป็น 3 ลักษณะตามประเภทของการอาศัยอยู่ คือ ลักษณะ A ชุมชนคนที่พักอาศัยบ้านเดี่ยว ลักษณะ B ชุมชนของกลุ่มคนที่ผลประโยชน์ร่วมกันในอาคารพาณิชยกรรมและตึกแถว และลักษณะ C ชุมชนของคนที่พักอาศัยในหอพักและคอนโดมิเนียม จากข้อมูลของแบบสอบถาม พบว่าผู้คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่ย้ายออกไปอาศัยอยู่พื้นที่นอกชุมชน เนื่องจากปัญหาของการขัดแย้งกันของกิจกรรมในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมของอาคารบาร์และสถานบันเทิงที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้พักอาศัยในชุมชน นอกจากนี้ผู้ที่พบอาศัยในย่านนี้จึงเป็นคนรุ่นใหม่ที่เข้าพื้นที่เพื่อการพาณิชยกรรมหรือพักอาศัยในอาคารพักอาศัยรวม โดยส่วนใหญ่เป็นคู่แต่งงานและคนโสดที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปี

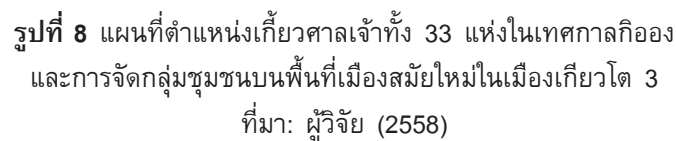

รูปที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลประเภทของผู้พักอาศัยในย่าน และปัญหาในย่านจากแบบสอบถามคนในพื้นที่นิมมานเหมินท์ วันที่ 2-20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

3.2.2 ชุมชนกับการขับเคลื่อนเทศกาลในชุมชน (Community Festival and Event) ในมุมมองของรัฐ โครงข่ายชุมชนในเกียวโตนั้น เป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้หล่อเลี้ยงและสืบทอดวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมของชุมชน ซึ่งเทศกาลเป็นหนึ่งในกิจกรรมของชุมชนที่หล่อเลี้ยงให้โครงข่ายของชุมชนยังดำเนินต่อไป เช่นกัน โดยรัฐบาลท้องถิ่นจะรับรองชุมชนและกิจกรรมของเมือง เทศกาลในงานวิจัยชิ้นนี้สนใจ เทศกาลกιοอง ซึ่งเทศบาลท้องถิ่นผลักดันชุมชนโคบายามะและอีก 32 ชุมชนที่อุปถัมภ์ศาลเจ้าเพื่อการจัดแสดงและเดินขบวนในเทศกาลนี้ เทศกาลกιοองเป็นเทศกาลใหญ่ 1 ใน 3 ของเมืองเกียวโตที่เป็นเทศกาลฤดูร้อน โดยแต่ละชุมชนศาลเจ้าทั้ง 33 แห่งในบริเวณใจกลางเมืองเกียวโต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 หลังจากบูรณะเกียวเรือใหญ่ของเทศกาลเสร็จ เทศกาลกιοองได้ถูกแบ่งเทศกาลและการจัดแสดงศาลเจ้าทั้ง 33 แห่งนี้เป็น 2 ช่วง คือ เทศกาลช่วงก่อนเรียกว่า มาเอะมัตสึริ (Mae Matsuri) ที่มีศาลเจ้าในพิธี 23 ศาลเจ้าโดยขบวนแห่เกี้ยวรอบเมืองจะวนขวา และเทศกาลช่วงหลังเรียกว่า อะโตมัตสึริ (Ato Matsuri) ที่มีศาลเจ้าร่วมพิธี 10 ศาล ซึ่งชุมชนโคบายามะเข้าร่วมเทศกาลช่วงหลัง ซึ่งเทศกาลทั้ง 2 ช่วงนั้นจะแบ่งส่วนของกิจกรรมเป็น 3 กิจกรรมคือ กิจกรรมการสร้างเกี้ยวและนำศาลเจ้าออกมาตั้งบนเกี้ยวเพื่อให้คนภายนอกได้สักการะ กิจกรรมถนนคนเดินกลางคืน และกิจกรรมการแห่เกี้ยวรอบเมืองในวันสุดท้าย

รูปที่ 7 เทศกาลกιοองประจำปี พ.ศ. 2559 โดยงานแบ่งออกเป็น 3 ส่วนกิจกรรม คือ การตั้งเกี้ยวศาลงานคนเดินกลางคืน และขบวนแห่เกี้ยวรอบเมือง
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

ส่วนในบริบทของประเทศไทย บนย่านถนนนิมมานเหมินท์นั้น เนื่องด้วยพื้นที่ที่ไม่ได้เกิดจากการพัฒนาของภาครัฐแต่แรกเริ่ม การสร้างโครงข่ายชุมชนนั้นจะเป็นจัดตั้งเองของเอกชน ด้วยเหตุผลร่วมกันบางประการ เช่น กลุ่มชุมชนนิมมานซอย 1 ที่ขับเคลื่อนงานถนนคนเดินศิลปะและงานออกแบบประจำปีบนถนนนิมมานเหมินท์ซอย 1 หรือ NAP (Nimmanhaemin Art and Design Promenade) กลุ่มตลาดนัดรายสัปดาห์บนลานทิंकพาร์ค (Think Park) เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นได้ชัดว่าปัจจุบันงานเทศกาลและกิจกรรมบนชุมชนนิมมานเหมินท์นี้ไม่ได้ถูกจัดการจากผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เลย แต่เป็นการจัดสรรและควบคุมของเอกชนในฐานะนายทุนนั่นเอง ซึ่งในอดีตงานถนนคนเดินศิลปะและงานออกแบบประจำปีบนถนนนิมมานเหมินท์ซอย 1 นั้นเกิดขึ้นจากชุมชนของนักออกแบบที่อาศัยและทำงานออกแบบอยู่บนพื้นที่จริง ๆ แต่ตอนนั้นด้วยเหตุผลของการปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่เป็นของนายทุน และการจัดสรรพื้นที่ซอยใหม่ของกลุ่มเอกชน ทำให้ชุมชนของนักออกแบบเดิมไม่ได้ถูกผลักดันให้เป็นผู้ดำเนินงานต่อ แต่กลายเป็นงานออกแบบและสินค้าของผู้ออกแบบนอกพื้นที่แทน ซึ่งปรากฏกิจกรรมตลาดนัดงานออกแบบในลักษณะเช่นนี้มากมายบนถนนนิมมานเหมินท์ เนื่องจากเอกชนจำเป็นต้องพึ่งพาพลัทธิของย่านที่เคยเป็นย่านศิลปะและงานออกแบบ

รูปที่ 9 เทศกาลถนนคนเดิน Nap และตลาดนัดในบริเวณทิงค์พาร์ค
ที่มา: ผู้วิจัย (2557)

3.3 ลักษณะของโครงข่ายชุมชน และความเป็นเพื่อนบ้าน

โครงข่ายชุมชนที่อุปถัมภ์ศาลเจ้าในเทศกาลท้องถิ่น มีรูปแบบของโครงข่ายชุมชนที่ถูกกำหนดและแบ่งด้วยที่ตั้งและพื้นที่ทางกายภาพในบริเวณเมือง ศาลเจ้า ทั้ง 33 แห่งถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งหลายศาลเจ้าก็ถูกสร้างทับเป็นอพาร์ทเมนต์ บางศาลเจ้าก็ถูกสร้างห้างสรรพสินค้าทับ แต่ศาลเจ้าโดยยามะของชุมชนนี้ยังคงตั้งอยู่บนอาคารบ้านแถว ซึ่งปัจจุบันได้ถูกแบ่งการใช้พื้นที่ด้านหน้าบางส่วนเป็นร้านอาหารอิตาเลียน ส่วนภายในอาคารยังคงเป็นศาลเจ้า ที่ชุมชนและเก็บของชุมชน และเป็นที่พักอาศัยอีกด้วย แต่โครงข่ายของชุมชนก็ยังถูกกำหนดด้วยขอบเขตของพื้นที่ในชุมชน (Masato, 2015) และมีคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนชุมชนและเทศกาลท้องถิ่นต่อไป

รูปที่ 10 ภาพที่ตั้งของศาลเจ้าของชุมชนที่จัดงานเทศกาลท้องถิ่น
ที่มา: ผู้วิจัย (2558)

จากกรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง ผู้วิจัยพบว่าทั้ง 2 ชุมชนแม้จะมีลักษณะทางกายภาพ คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เมืองสมัยใหม่ (Conway, 1977) แต่มีลักษณะของโครงข่ายชุมชนที่แตกต่างกัน คือ ชุมชนโดยยามะ ที่เป็นชุมชนจากการกำหนดด้วยผังของเทศบาลท้องถิ่น ซึ่งมีโครงข่ายของชุมชนจากบนลงล่าง จากรัฐไปสู่คณะกรรมการกลางและคนในชุมชน โดยมีระเบียบแบบแผนยึดโยงบนพื้นที่เมืองไว้ก่อนแล้ว ไม่ว่าผู้ใดจะย้ายเข้าไปก็ตามต้องปฏิบัติตามโครงสร้างสังคมแบบนั้น แต่ชุมชนนิมมานเหมินท์นั้น ไร้ซึ่งโครงข่ายชุมชนใดๆ จากเทศบาลท้องถิ่น และการเกิดขึ้นของการเกาะกลุ่มของชุมชนใหม่ (Sanoff, 1991) รวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนนั้นก็เกิดขึ้นจากกลุ่มเอกชนเอง ซึ่งทำให้การใช้พื้นที่ทางกายภาพและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ซึ่งระเบียบแบบแผนที่ไม่มีนี้เองทำให้การเกาะกลุ่มของชุมชนที่ยืดหยุ่น และโครงข่ายชุมชนนั้นเป็นไปในลักษณะที่แตกต่างกันตามกลุ่มความสัมพันธ์ของการอุปถัมภ์กัน

4. บทสรุป และการพัฒนาไปสู่แนวคิดเพื่อนบ้านบนพื้นที่เมืองสมัยใหม่

ผลการศึกษาศึกษาการเปรียบเทียบชุมชนทั้ง 2 แห่ง พบว่าลักษณะทางกายภาพมีผลอย่างยิ่งในการที่ทำให้ชุมชนเกิดรูปแบบของโครงข่ายชุมชนในลักษณะใหม่ เนื่องจากการเป็นชุมชนในอดีตที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอนที่ผูกพันกันระหว่างหลังคาเรือน ไปสู่อาคารที่เป็นที่พักอาศัยแบบรวมในปัจจุบัน เช่น ดิวกฤตพาณิชย์พักอาศัย อพาร์ทเมนต์ คอนโดมิเนียม เป็นต้น รวมไปถึงการพัฒนาที่ดินเพื่อผลประโยชน์แบบผสมผสานนั่นเอง ทำให้อาคารหนึ่งหลังมีความหลากหลายของผู้ใช้พื้นที่และความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนกับชุมชนอีกด้วย ดังนั้นความเป็นเพื่อนบ้านบนโครงข่ายชุมชนที่ถูกวิเคราะห์ในบทความนี้ จะถูกอธิบายในเชิงของการอุปถัมภ์เพื่อผลประโยชน์ ซึ่งกันและกันโดยมีกิจกรรมและเทศกาลของชุมชนเป็นแกนหลัก ตามยุทธวิธีของรัฐและการเกิดโครงข่ายของชุมชนใหม่ที่ถูกปรับเปลี่ยนไปบนพื้นที่ของชุมชนโดยยามา และพื้นที่ชุมชนนิคมมานheimนอร์ทนั่นเอง

4.1 ปัจจัยส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้านในพื้นที่ชุมชนโดยยามา เมืองเกียวโต

4.1.1 การออกแบบพื้นที่ทางกายภาพ บริเวณชุมชนโดยยามะนั้น ไม่มีพื้นที่สาธารณะที่รองรับกิจกรรมรายวันให้แก่ชุมชน เนื่องด้วยปัญหาของข้อจำกัดทางพื้นที่ ศาลเจ้าโดยยามะแม้จะเป็นศูนย์กลางและที่ชุมชนสำหรับกิจกรรมของชุมชน แต่ไม่ได้ตอบสนองพฤติกรรมและกิจกรรมของคนในเมือง

4.1.1.1 ระดับผังชุมชน - การสร้างกิจกรรมร่วมบนพื้นที่ที่เป็นชุมทางของคนชุมชน พื้นที่ทางกายภาพของผังชุมชนโดยยามะ เป็นชุมชนเมืองที่มีถนนตัดผ่านพื้นที่ กลุ่มอาคารจึงแบ่งเป็นสองส่วนและหันหน้าขนานกันตามระบบพื้นที่เมืองสมัยใหม่ ด้วยระบบนี้จึงทำให้ยากในการสร้างพื้นที่กิจกรรมร่วม ที่เกิดจากชุมทาง (Node) ของคนในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันนั้นไม่ปรากฏกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนจากการสัญจรบนถนนหลักไปยังอาคารของตนเอง ผู้วิจัยเห็นความสัมพันธ์ของการเกาะกลุ่มกันของชุมชนรอบข้าง บนระบบพื้นที่เมืองสมัยใหม่ที่เป็นระบบตารางนั่นเอง พื้นที่หุ้มมถนนที่เป็นการตัดผ่านของถนนในแกนถนนและแกนตั้งนั่นเอง เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่อเป็นพื้นที่กิจกรรมร่วมของชุมชน ซึ่งอาจจะต้องเป็นความสัมพันธ์ของชุมชนอื่นร่วมด้วย

4.1.1.2 ระดับสถาปัตยกรรม - การพัฒนารูปด้านหน้าของอาคารและเอื้อพื้นที่ใช้สอยกับชุมชน ก่อนแผนพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนของเทศบาลเกียวโต พ.ศ. 2534 ตัวอาคารที่ถูกสร้างขึ้นมาก่อนแผนนั้นไม่ได้คำนึงถึงบริบท จะมีรูปด้านอาคารที่ไม่ส่งเสริมภาพเมืองเกียวโต และมีระยะร่นด้านหน้าอาคารที่ไม่ได้เอื้อต่อทางเดินของคนและรถจักรยาน นอกจากนี้เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นอพาร์ทเมนต์ และอาคารพาณิชย์ทำให้อาคารเหล่านั้นเน้นการสร้างประโยชน์จากพื้นที่ใช้สอยโดยไม่ได้ออกแบบเพื่อการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ผู้วิจัยเสนอแนะให้แต่ละชุมชนนั้นกำหนดอัตลักษณ์ของชุมชนตัวเองขึ้นมาเพื่อเป็นระเบียบในการออกแบบรูปด้านอาคาร อาทิ ชุมชนโดยยามะที่มีศาลโดยยามะเป็นอาคารอนุรักษ์และศูนย์กลางชุมชน อาคารหลังนี้จึงมีความสำคัญในชุมชน หากชุมชนจะไต่ถามประกอบของศาลเจ้าเป็นส่วนในการออกแบบรูปหน้าของอาคารเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนก็จะทำให้ภาพของชุมชนชัดเจนและเป็นไปตามยุทธวิธีของรัฐมากขึ้น

4.1.2 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม - กิจกรรมของชุมชนโดยยามะที่สอดคล้องกับปัจจุบัน เนื่องด้วยเทศกาลท้องถิ่นนั้นเป็นเทศกาลประจำปีที่อ้างอิงประเพณีเดิมตามยุทธวิธีของแผนเทศบาลเมืองเกียวโต แต่ผู้คนในย่านต่างก็ใช้ชีวิตสมัยใหม่ทำงานสำนักงาน และปัญหาสำคัญของการรวมคนในชุมชนคือ ขาดวัยแรงงาน เนื่องจากเทศกาลท้องถิ่นโครงข่ายของชุมชนถูกสานต่อจากคนในชุมชนระดับผู้สูงอายุและเด็กเท่านั้น (Katsuhiko, 2016) หากชุมชนสร้างกิจกรรมและผลักดันคนวัยแรงงานมาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และได้รับประโยชน์จากการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมากกว่านี้ อาทิ การพัฒนากิจกรรมจากพฤติกรรมวัยแรงงานในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ร้านกาแฟ หรือ Co-Working Space ที่สามารถทำได้บนพื้นที่ของศาลเจ้าโดยยามะ เป็นต้น

4.2 ปัจจัยส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้านในพื้นที่ถนนนิคมมานheimนอร์ท เมืองเซี่ยงไฮ้

4.2.1 ระดับผังชุมชน - การกำหนดระเบียบและผังชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เนื่องจากนิคมมานheimนอร์ทเป็นพื้นที่เมืองสมัยใหม่ จากการเป็นพื้นที่หมู่บ้านจัดสรรและดิวกฤต ดังนั้นระบบจัดสรรพื้นที่และถนนจึงเป็นระบบตารางที่ไม่ได้อ้างอิง

แนวคิดความเชื่อหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม แต่การปรับตัวของคนในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดการใช้พื้นที่เมืองสมัยใหม่อย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมกลุ่มของชุมชนตามระบบชอย การรวมกลุ่มชุมชนจากประเภทของอาคารและกิจกรรมพาณิชยกรรม การรวมกลุ่มของชุมชนจากชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้เกิดผังชุมชนในลักษณะที่ต่อตรงกับพื้นที่เมืองสมัยใหม่ ชุมชนนิมมานเหมินท์นั้นลื่นไหลเปลี่ยนแปลงไปตามความสัมพันธ์ของคนที่อยู่หรือเจ้าของกิจการ ไม่ได้มีระบบการปกครองและระเบียบจากรัฐบาลท้องถิ่นในการจัดสรรพื้นที่นี้เลย ทำให้พื้นที่ชุมชนนี้มีความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงสูงในตลอด 20 ปีที่ผ่านมา เนื่องจาก จากการศึกษาเทียบกับชุมชนโคยยามะ พบว่าระบบโครงข่ายของชุมชนโคยยามะนั้นถูกสร้างไว้เป็นบรรทัดฐานของการอยู่อาศัยรวม ดังนั้นระบบของชุมชนก็จะถูกขับเคลื่อนต่อไป ถึงแม้คนที่อาศัยอยู่ในอพาร์ทเมนต์ หรืออาคารพาณิชย์จะเปลี่ยนไปก็ตาม ชุมชนนิมมานเหมินท์ต้องการการกำหนดความเป็นชุมชนและยุทธวิธีของชุมชน ซึ่งนั่นเองก็จะเกิดจากการเข้าใจโครงข่ายของกลุ่มชุมชนย่อยๆ ในพื้นที่นี้ และสร้างสหกรณ์ที่มีสหกิจ คือ กิจกรรมของชุมชน เพื่อคนในชุมชนเอง

4.2.2 ระดับสถาปัตยกรรม - การไม่มีข้อกำหนดของขอบเขตและภาพของย่าน จากผลของแบบสอบถามย่านนิมมานเหมินท์ยังคงมีจำนวนของอาคารพักอาศัยเยอะที่สุด แต่ภาพของย่านนั้น คือ การเป็นพื้นที่ที่พักผ่อนหย่อนใจ อาทิ ร้านอาหาร คาเฟ่ สถานบันเทิง แต่เนื่องด้วยการไม่ได้มีระเบียบของการวางผังและขอบเขตของกิจกรรมที่ชัดเจน ทำให้ที่พักอาศัยได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบการของกิจกรรมที่มีมลพิษทางเสียงและปัญหาการจราจร การกำหนดข้อควบคุมของการประกอบของอาคารพาณิชย์จึงจำเป็นต้องมีอย่างยิ่ง นอกจากนี้การกำหนดที่จอดรถและระยะยื่นอาคารรอบข้างก็เป็นอีกปัจจัยที่ควรกำหนดอย่างยิ่ง มากกว่าไปเน้นภาพของย่านนั้นถูกปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม จนทำให้อาคารที่สร้างขึ้นไม่มีความเคารพบริบทการรอบข้าง ทั้งในเชิงกิจกรรมและรูปลักษณะของอาคาร ทำให้อาคารในย่านนี้ไม่ถูกควบคุมและพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ แท้ที่จริงแล้วอาคารเดิมในย่านนี้เป็นอาคารพักอาศัยในยุค พ.ศ. 2520 และมีบ้านพื้นถิ่นอยู่ในย่านซึ่งสามารถผลักดันเป็นอาคารอนุรักษ์และการควบคุมจำนวนและระดับชั้นของตึกสูงในย่านก็ควรคำนึงกับบริบทรอบข้างเป็นสำคัญ

4.1.2 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม - กลุ่มชุมชนกลางที่มีสหกรณ์และสหกิจที่ชัดเจน เนื่องจากการเกาะกลุ่มนิมมานเหมินท์นั้น มีความหลากหลายของกลุ่มคนในพื้นที่และกิจกรรมบนพื้นที่ การรวมตัวในชุมชนเพื่อสร้างชุมชนกลางที่ศูนย์กลางของชุมชนนั้นจึงจำเป็นต้องเข้าใจกลุ่มชุมชนที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยพบว่าการรวมกลุ่มของชุมชนนั้น มีความหลากหลาย และไม่สามารถอธิบายในลักษณะของกลุ่มอาคารในพื้นที่เดียวกันได้ การเข้าใจกลุ่มชุมชนย่อยๆ ในพื้นที่ เช่น กลุ่มร้านค้าคาเฟ่และคาเฟ่ กลุ่มนิมมานชอย 1 กลุ่มอาคารคอนโดมิเนียมและหอพัก กลุ่มสถานประกอบการบันเทิง กลุ่มพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น แล้วรวมทุกชุมชนเหล่านั้นเป็นสหกรณ์ที่ไม่มีผลประโยชน์ เพื่อเป็นแกนกลางของชุมชนในฐานะเป็นผู้กำหนดและยินยอมในการทำสหกิจและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จึงเป็นข้อเสนอแนะที่ผู้วิจัยสนใจที่มุมมองของการพัฒนาไปสู่เมืองสร้างสรรค์

4.3 แนวคิดเพื่อนบ้านบนพื้นที่เมืองสมัยใหม่

จากกรณีศึกษาผู้วิจัย พบว่าพื้นที่ทางกายภาพ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้น เป็นปัจจัยที่ส่งผล ซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง ระบบเมืองสมัยใหม่ทำให้พื้นที่เมืองถูกจัดสรรอย่างไร้ความสัมพันธ์ทางสังคมในเชิงภาพรวมของชุมชน การจัดการเมืองสมัยใหม่จำเป็นต้องอ้างอิงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนเดิมเสียก่อน นอกจากนี้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนนั้นปรากฏ ความหลากหลายของวัยและอาชีพของคนในชุมชนก็เป็นส่วนสำคัญในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างยิ่ง นอกจากนี้เทศกาลหรือกิจกรรมชุมชน นั้นเป็นตัวผลักดันให้เกิดกระบวนการทำงานและโครงข่ายชุมชน แต่หากกิจกรรมและเทศกาลดังกล่าวไม่ได้พัฒนาและส่งเสริมคนในชุมชนก็อาจจะให้กิจกรรมเหล่านั้นเป็นเพียงแค่ภาพตามแผนของรัฐและไม่ได้ยั่งยืนอย่างแท้จริง

แนวคิดเพื่อนบ้านที่ถูกใช้เป็นแนวคิดอ้างอิงของบทความชิ้นนี้นั้น พบว่าความเป็นเพื่อนบ้านของแต่ละชุมชนก็แตกต่างกันตามลักษณะของภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ถึงแม้ว่าทั้งสองชุมชนจะมีลักษณะทางกายภาพเป็นเมืองสมัยใหม่ เช่นกัน แต่กลับพบว่าชุมชนโคยยามะนั้นถูกรัฐควบคุมให้เกิดโครงข่ายของชุมชนตามตำแหน่งพื้นที่ของ

อาคารที่ตั้งอยู่ โดยอาคารทุกหลังในเขตชุมชนนั้นจะต้องถูกควบคุมให้มีพื้นที่ทางกายและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมไปตามระเบียบของรัฐ โดยรัฐเองกำหนดให้ศาลเจ้าโดยยามะเป็นศูนย์กลางของชุมชนและควบคุมคนในพื้นที่ในลักษณะของการใช้จารีตเป็นระเบียบควบคุมคนในชุมชนเอง ความเป็นเพื่อนบ้านในระดับคนจึงจะเกิดก็ต่อเมื่อคนในชุมชนปฏิบัติตามระเบียบและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน แต่ในทางกลับกันชุมชนนิมมานเหมินท์ที่เป็นพื้นที่เมืองสมัยใหม่ที่ไม่ใช่ศูนย์กลาง และภูมิหลังของชุมชนดั้งเดิม อีกทั้งรัฐไม่ได้ควบคุมโครงข่ายของชุมชนแต่อย่างใด แต่รัฐส่งเสริมและผลักดันให้เป็นย่านเศรษฐกิจตามระบบถนนและซอย กลับมีความสัมพันธ์ที่สั่นไหวและไม่เป็นตามโครงข่ายถนนและพื้นที่เมืองสมัยใหม่ ความสัมพันธ์ในระดับผังกลับเชื่อมโยงตามการอุปถัมภ์ของกิจการต่างๆ เพื่อมุ่งไปสู่ผลประโยชน์ทางพาณิชย์ ทำให้ชุมชนนิมมานเหมินท์มีการเปลี่ยนแปลงและเกิดพลวัตของชุมชนไปตามเจ้าของกิจการหรือเจ้าของอาคารที่ตั้งอยู่ ความเป็นเพื่อนบ้านในระดับคนในชุมชนจึงปรากฏในลักษณะของความเหมือนกันของกิจกรรมในอาคาร อาทิ กลุ่มผู้พักอาศัย กลุ่มร้านอาหารและคาเฟ่ กลุ่มร้านค้าแฟ้ม กลุ่มสถาบันบันเทิง เป็นต้น ความเป็นเพื่อนบ้านของทั้งสองชุมชนจึงแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นการศึกษาทั้งพื้นที่ทางกายภาพและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ต่างสะท้อนความเป็นเพื่อนบ้านระหว่างคนในชุมชน ที่บทความนี้ศึกษาโครงข่ายของชุมชนผ่านกิจกรรมในชุมชนนั่นเอง การจัดการรูปแบบของโครงข่ายของชุมชนในปัจจุบันนั้น ถูกจัดสรรในการเป็นเมืองวัฒนธรรมในชุมชนโดยยามะที่ควบคุมโดยรัฐ และการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของชุมชนนิมมานเหมินท์ที่สั่นไหวตามเจ้าของกิจการ ซึ่งโครงข่ายของชุมชนที่เกิดขึ้นนี้จากการวิเคราะห์ความเป็นเพื่อนบ้านเหล่านี้ จะถูกใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนนั้นอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Akom (Pseud). (2012). **Chiang Mai turns to condominium-department stores city: Crisis or chance**. (Bangkok Business Newspaper Issue: December 20th 2012). Bangkok: Nation Publishing.
- Arno, S. (30th June 2016). Interviewed by Chiranthanin Kitika. **Koiyama of Gion Matsuri 2016**. Graduate School of Science, Faculty of Science, Kyoto University.
- Baez, M. P. (20th July 2015). Interviewed by Chiranthanin Kitika. **A participation in Gion Matsuri**. Department of Architecture, Kyoto Institute of Technology.
- Conway, D. J. (1977). **Human Response to tall building**. Manchester: John Wiley & Sons Inc.
- Dechana, S. and Ongsavangchai, N. (2012). The future of the Nimmanhaemin Neighborhood. **Compass Magazine**. 115(11), 8-13.
- Katsuhiko, S. (30th June 2016). Interviewed by Chiranthanin Kitika. **Koiyama of Gion Matsuri 2016**. Department of Architecture, Kyoto Institute of Technology.
- Masato, T. (2nd February 2015). Interviewed by Chiranthanin Kitika. **Kyoto community**. Department of Architecture, Kyoto Institute of Technology.
- Mitias, M. H. (1994). **Philosophy and Architecture**. Amsterdam: Atlanta LA.
- Patricios, N. N. (2002). Urban design principle of the original neighborhood concept. In Oliveira, V. (Eds.), **Urban Morphology**. (pp. 21-32.). Miami: University of Miami.
- Perry, C. A. (1929). **Neighborhood and Community planning**. New York: Committee on Regional Plan of New York and its Environs.
- Osaka Prefectural Government. (2012). **Construction of Senri new town**. Osaka: Osaka Prefecture Government.
- Rudin, D. and Falk, N. (2009). **Building the 21st century house**. New York: Routledge publishing.
- Sanoff, H. (1991). **Visual Research Methods in Design**. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Suwattharapinun, S. (2007). **The Problem and the Knowledge of Space: Exploring through Spatial Theories of Henri Lefebvre and Michel De Certeau**. Chiang Mai: Document of courses no. 801742 in Faculty of Architecture Chiang Mai University. (Mimeographed)